

Offprint

Katolícke biblické dielo

Studia Biblica Slovaca je časopis zameraný na skúmanie Svätého písma Starého a Nového zákona predovšetkým zo stránky filologickej, historickej, exegetickej a teologickej.

Vydáva Katolícke biblické dielo, Svit, s cirkevným schválením.

Imprimatur: Mons. František Tondra, spišský diecézny biskup, č. 1-06 zo dňa 3. 1. 2006

Nihil obstat: Anton Tyrol

Šéfredaktor: Blažej ŠTRBA (Badín)

Redakčná rada: Jaroslav BROŽ (Praha, CZ) – Peter DUBOVSKÝ SJ (Roma, I) – Pavol FARKAŠ (Nitra) – Peter FEDOR (Prešov) – Juraj FENÍK (Drienov) – Sr. Júlia Daniela ISKROVÁ OP (Ružomberok) – Róbert JÁGER (Prešov) – Jozef JANČOVIČ (Bratislava) – Róbert LAPKO (Košice) – Milan SOVA (Bratislava) – Peter ŠOLTÉS (Oestrich-Winkel, D) – Jozef TIŇO (Bratislava) – František TRSTENSKÝ (Spišské Podhradie) – Pavol VILHAN (Badín) – Sr. Gabriela Ivana VLKOVÁ OP (Olomouc, CZ)

Za lektorovanie všetkých článkov zodpovedá redakčná rada.

Jazyková úprava: Elena Slaná

Zalamovanie: redakcia

Na príprave publikácie sa podieľali aj Mária Mihulcová

Príspevky v slovenčine alebo češtine, alebo knihy na recenziu prosíme adresovať na jednu z adries:

Redakcia *Studia Biblica Slovaca*, Blažej Štrba, Banská 28, 976 32 Badín (Slovakia), tel.: (00421) 048/418 22 42, fax: (+421) 048/418 22 08, redakcia@biblica.sk, www.biblica.sk,

František Trstenský, Teologický inštitút, Spišská Kapitula 6, 053 04 Spišské Podhradie (Slovakia), tel.: (00421) 053/419 41 80, f.trstensky@centrum.sk.

Príspevky sa požadujú tak v elektronickej podobe (disketou alebo pripojeným dokumentom e-mailu, podľa možnosti v Microsoft Word formáte s typom písma Times New Roman), ako aj vo vytlačenej forme (A4, riadkovanie 1,5). Ak sú používané iné typy písma pre hebrejštinu a gréčtinu ako v BibleWorks, tak upresniť aké. Príspevok typu článok alebo poznámka musí byť doplnený zhrnutím nie dlhším ako 150 slov, jeho anglickou verziou a zoznamom bibliografie. Nevyžiadané exempláre sa späť neposielajú. Redakcia si vyhradzuje právo na jazykovú a štylistickú úpravu prijatých príspevkov.

Objednávku posielajte na Katolícke biblické dielo alebo na adresu redakcie.

Bankové konto: 4008274864/7500, IBAN: SK28 7500 0000 0040 0827 4864.

Články časopisu sú abstrahované v troch svetových periodikách: *Old Testament Abstracts* ISSN 0364-8591, *New Testament Abstracts* ISSN 0028-6877 a *Elenchus of Biblica*.

Studia Biblica Slovaca

© 2011 by Katolícke biblické dielo, Svit

Katolícke biblické dielo, Nábrežie Jána Pavla II, 697/4, 059 21 Svit – SK, www.kbd.sk

Tlač: PUBLICA, publica.nitra@gmail.com

Printed in Slovakia

ISSN 1338-0141

EV 3744/09

Želaná slovná hra v Ex 7,11-12?

Peter Juhás

Rozprávania o čarodejníkoch sú „napínavé“ nielen v oblasti fikcie, ale ukazujú sa ako zaujímavé aj v hebrejskej Biblii, konkrétne v lexikálnej oblasti.

V Ex 7,11 faraón povoláva skupinu, ktorá pozostáva z חֲכָמִים a מְכַשְׁפִּים. Prvý pojem je typický pre kontext hebrejskej múdrosti a jej literatúry, pričom je tu používaný v špecifickom význame v kontexte magickej aktivity. Druhé slovo má akkadský pôvod (*kašāpu* resp. *kuššupu*) a je v hebrejskej Biblii používané ako označenie čarodejníkov Babylonu (Dan 2,2; Iz 47,9.12) a Egypta¹. LXX prekladá na tomto mieste termínom φάρμακος. Tretí pojem (חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם) tu slúži ako spoločné označenie obidvoch menovaných skupín. Z etymologického hľadiska treba pôvod tohto slova hľadať zrejme v egyptčine: *hrj-tp* znamená *das Oberhaupt; der Oberste* (o ľuďoch a bohoch) a je zvyčajne nasledované genitívom; bez gen. slúži ako titul úradu a bohov². Uvedené egyptské slovo bolo často používané ako titul egyptských kňazov³. Tg Onqelos prekladá מְכַשְׁפִּים a חֲרָטְמֵי rovnakým spôsobom (formy od חרשא)⁴.

Obidve skupiny robia to isté čo Áron *vo/so svojich/svojimi čaroch/čarami* (בְּלִהְטֵיהֶם). Týmto prepozicionálnym výrazom prichádzame k vyššie položenej otázke. Pred samotnou analýzou daného výrazu je nevyhnutné uviesť jeho kontext.

וַיָּבֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פְּרַעֲהוֹ וַיַּעֲשׂוּ כִן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
וַיִּשְׁלַךְ אַהֲרֹן אֶת־מִטָּהוֹ לִפְנֵי פְרַעֲהוֹ וּלְפָנֵי עַבְדָּיו וַיְהִי לְתַנּוּן:

¹ Porov. COLLINS, John J.: *Daniel* (Hermeneia), Minneapolis, MN : Augsburg Fortress, 1993, 156.

² ERMAN, Adolf – GRAPOW, Hermann: *Wörterbuch der ägyptischen Sprache* III, Berlin : Akademie-Verlag, 1971, 140.

³ Porov. PROPP, William H. C.: *Exodus 1-18* (AB 2), New Haven – London : Yale University Press, 1999, 322; HOUTMAN, Cornelius: *Exodus I* (HCOT), Kampen : KOK Publishing House, 1993, 533: *hr-tp* „priest-reader“, „magician“; SCHMIDT, Werner H.: *Exodus* (BK II/2,1), Neukirchen-Vluyn : Neukirchener Verlag, 1995, 372: „Vorlesepriester“.

⁴ Celkovo je veľmi náročné, ak vôbec možné, rozlišovať medzi jednotlivými termínmi označujúcimi čarodejníkov. Porov. HOUTMAN, *Exodus I*, 533.

11 וַיִּקְרָא נֹם־פְּרִעָה לַחֲכָמִים וְלַמְּכַשְׁפִּים וַיַּעֲשׂוּ נֹם־הֵם
 חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם בַּלְהִטִּיהֶם כֵּן:
 12 וַיִּשְׁלִיכוּ אִישׁ מִטָּהוּ וַיְהִי לְתַנִּינִם וַיִּבְלַע מִטָּה־אֶהְרֹן אֶת־מִטָּתָם:

¹⁰ A išiel Mojžiš a Áron k faraónovi a urobili tak, ako im prikázal Pán: Áron hodil svoju palicu pred faraóna a pred jeho sluhov a (tá) sa stala hadom⁵. ¹¹ A faraón taktiež zavolať *múdrych* a *čarodejníkov* a aj oni – *mágovia* Egypta – urobili *vo svojich čaroch* rovnako ¹² a hodili každý svoju palicu a (tie) sa stali hadmi. Ale Áronova palica *zhltla* ich palice.

Ex 7,11 je v hebrejskej Biblii jediné miesto, kde sa pojednávajú výraz nachádza v uvedenej forme – totiž s {h}. Tento výraz, ktorý sa dá preložiť aj ako *tajomné umenia*⁶, sa dáva do súvislosti s koreňom לוט (*zahalit*)⁷ – vyjadrujúceho ideu tajomného – a tak sa zrovnáva so substantívom לָאֵט/לָט. E. KÖNIG odvádza hapax legomenon *להטים* (**lähātīm*) od koreňa להט II, predĺzenej podoby koreňa לוט⁸. KOEHLER a BAUMGARTNER postulujú koreň להט III ako vedľajšiu formu koreňa לוט, pričom להט II – takisto aj nový GESENIUS – rezervujú pre Ž 57,5 s významom *prehltnúť/zhltnúť* (porov. nižšie)⁹. MANDELKERN uvažuje, že hapax *להטים* (**lähātīm*) by mohol byť formou plurálu od לָהַט (Gen 3,24), ktorej pripisuje význam *prestigiae*,

⁵ LXX prekladá hebrejské תנין gréckym δράκων.

⁶ Porov. KOEHLER, Ludwig – BAUMGARTNER, Walter: *Hebräisches und Aramäisches Lexikon zum Alten Testament* (ďalej len HALAT) II, Leiden : Brill, ³1974, 495, 501.

⁷ Porov. GESENIUS, Wilhelm: *Hebräisches und Aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament* III, Berlin : Springer-Verlag, ¹⁸2005, 598; DURHAM, John I.: *Exodus* (WBC 3), Waco, TX : Word, 1987, 90; PROPP, *Exodus 1-18*, 322-323; ZORELL, Franciscus: *Lexicon Hebraicum Veteris Testamenti*, Romae : Editrice Pontificio Istituto Biblico, 1984, 391 (*artes occultae*).

⁸ Porov. KÖNIG, Eduard: *Hebräisches und Aramäisches Wörterbuch zum Alten Testament*, Leipzig : Dieterich'sche Verlagsbuchhandlung, ⁴⁺⁵1931, 195.

⁹ Porov. KOEHLER – BAUMGARTNER, HALAT II, 495; GESENIUS, *Handwörterbuch* III, 598; porov. aj HAUSMANN, Jutta: להט. In: *ThWAT* IV, 1984, 488. Ináč LIPÍŃSKI, Édouard: *La royauté de Yahvé dans la poésie et le culte de l'ancien Israël*, Brussel : Paleis der Academiën, 1965, 223-224, ktorý participium v Ž 57,5 prekladá ako „encerclent“. Pojednávaný výraz v Ex 7,11 prekladá ako „sortilèges“.

*oculorum ludibrium*¹⁰. Na všetkých ostatných miestach toho istého kontextu (Ex 7,22; 8,3.14), tzn. Mojžiš resp. Áron verzus egyptský mágovia, sú použité sufigované formy od לָאֵט/טָלַט (בְּלִטְיָהֶם) – ale nie v 7,11!¹¹

Podľa môjho názoru koreluje voľba {h}-formy so slovesom בלע (*prehltnúť/zhltnúť*) a tak so zmyslom nasledujúceho verša. Koreň להט obsahuje ideu plameňa a ako sloveso má význam *planúť, horieť* (qal) a *stráviť, spáliť* (pi.)¹², ale aj *prehltnúť/zhltnúť* (v Ž 57,5 ako להט II¹³)¹⁴. Graféma {h} resp. fonéma /h/ sa ukazuje ako flexibilná, keďže v hebrejčine – ako aj v iných semitských jazykoch, ako napr. aramejčine – nájdeme niekoľko významných príkladov jej synkopovania (napr. Hifil-formy imperfekta). V Ex 7,11 sa dá pozorovať opačný proces, keďže ide o rozšírenie, resp. interpoláciu (בְּלִטְיָהֶם > בְּלִהֵהֶם)¹⁵. Spomedzi severozápadno-semitských jazykov je možné uviesť niekoľko príkladov: *ʿēm* - *ʿimmāhōt* v hebrejčine, *ʿab* - *ʿabāhātā*, *šem* - *šemahān* v aramejčine alebo *bt* /bētu/ - *bhtm* /bahatūma/ v ugaritčine¹⁶.

Autor, resp. redaktor tohto rozprávania mohol využiť zmienenu flexibilitu grafémy {h} resp. fonémy /h/ ako lingvistický prostriedok na vytvorenie asociatívneho spojenia (istý druh slovnej hry, resp. hry slovných významov) medzi בְּלִהֵהֶם (*vo/so svojich/svojimi čaroch/čarami*) – evokujúcou ideu strávenia resp. prehltnutia – a וַיִּבְלַע (*Ale [Áronova palica] prehltila/zhltila*) nasledujúceho verša. Dôvod možno hľadať v želanej irónii. Už samotná situácia je ironická. U. CASSUTO k tomu poznamenáva:

¹⁰ MANDELKERN, Solomon: *Veteris Testamenti Concordantiae Hebraicae atque Chaldaicae* I, Graz : Akademische Druck- und Verlagsanstalt, 1975, 634; porov. HOUTMAN, *Exodus* I, 534.

¹¹ To platí pre MT, ktorý máme v BHS, nie však pre SamP, kde je rozdiel zotretý, pretože sa na všetkých uvedených miestach nachádza rozšírená forma.

¹² Porov. KOEHLER – BAUMGARTNER, HALAT II, 495.

¹³ Porov. GESENIUS, *Handwörterbuch* III, 598; KOEHLER – BAUMGARTNER, HALAT II, 495 a Elberfelder Bibel.

¹⁴ V Dt 32,22b; Joel 1,19; 2,3a vystupuje להט v úzkom paralelizme – samozrejme metaforicky – s אכל.

¹⁵ Porov. GESENIUS, *Handwörterbuch* III, 598.

¹⁶ Porov. CASSUTO, Umberto: *A Commentary on the Book of Exodus*, Jerusalem : Magnes Press, 1967, 95; TROPPER, Joseph: *Ugaritisch. Kurzgefasste Grammatik mit Übungstexten und Glossar* (ELO 1), Münster : Ugarit-Verlag, 2002, 130.

Israel's superiority¹⁷ is underlined by the denouement, when Aaron's crocodile swallowed the crocodiles of the magicians. There is undoubtedly here an element of irony and satire.¹⁸

Na vyjadrenie, resp. zdôraznenie ironie môžu, ako to vo svojom diele ukazuje E. GOOD, slúžiť rôzne prostriedky¹⁹. Jeden z nich, so silou výrazu, je práve slovná hra, resp. *double entendre*²⁰. Zároveň ide o význačné a označené miesto, keďže sa už v priebehu tohto zázraku, ako F. KOHATA poznamenáva (porov. citát nižšie), odzrkadľuje priebeh nasledujúcej konfrontácie.

Samozrejme sa môže stále diskutovať, či autor/redaktor to skutočne urobil (Prečo sa ale rozšírená forma nachádza na jedinom mieste a ešte pred slovesom, ktorého význam môže s ňou korelovať?). Keď sa ale aplikuje *reader-oriented approach*, som prinajmenšom jeden, ktorému sa táto asociácia odkryla.

Literatúra

- CASSUTO, Umberto: *A Commentary on the Book of Exodus*, Jerusalem : Magnes Press, 1967.
- COLLINS, John J.: *Daniel* (Hermeneia), Minneapolis, MN : Augsburg Fortress, 1993.
- DURHAM, John I.: *Exodus* (WBC 3), Waco, TX : Word, 1987.
- ERMAN, Adolf – GRAPOW, Hermann: *Wörterbuch der ägyptischen Sprache* III, Berlin : Akademie-Verlag, 1971.
- GESENIUS, Wilhelm: *Hebräisches und Aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament* III, Berlin : Springer-Verlag, ¹⁸2005.
- GOOD, Edwin M.: *Irony in the Old Testament*, Sheffield : Almond Press, ²1981.
- HAUSMANN, Jutta: אֶלֶּל. In: *ThWAT* IV, 1984, 488-489.
- HOUTMAN, Cornelius: *Exodus* I (HCOT), Kampen : KOK Publishing House, 1993.
- KOEHLER, Ludwig – BAUMGARTNER, Walter: *Hebräisches und Aramäisches Lexikon zum Alten Testament* II, Leiden : Brill, ³1974.
- KÖNIG, Eduard: *Hebräisches und Aramäisches Wörterbuch zum Alten Testament*, Leipzig : Dieterich'sche Verlagsbuchhandlung, ⁴⁺⁵1931.

¹⁷ F. KOHATA v SCHMIDT, *Exodus*, 374-375: „Die Überlegenheit Aarons zeigt sich sowohl im Akt des Verschlingens selbst als auch darin, dass ein Stock mehrere Stöcke zu verschlingen vermag. Der Verlauf der folgenden Auseinandersetzung spiegelt sich also bereits im Vorgang dieses Wunders; die ägyptischen Zauberer können zwar zunächst die Wunder nachvollziehen, am Schluss erweist sich aber die Überlegenheit der Macht, die Mose und Aaron beauftragt.“ (podčiarknutie P.J.)

¹⁸ CASSUTO, *Commentary*, 96.

¹⁹ Porov. GOOD, Edwin M.: *Irony in the Old Testament*, Sheffield : Almond Press, ²1981.

²⁰ Porov. GOOD, *Irony*, 121-125, tiež 83.

- LIPÍŇSKI, Édouard: *La royauté de Yahwé dans la poésie et le culte de l'ancien Israël*, Brussel : Paleis der Academiën, 1965.
- MANDELKERN, Solomon: *Veteris Testamenti Concordantiae Hebraicae atque Chaldaicae I*, Graz : Akademische Druck- und Verlagsanstalt, 1975.
- PROPP, William H. C.: *Exodus 1-18. A New Translation with Introduction and Commentary* (AB 2), New York : Doubleday, 1999.
- SCHMIDT, Werner H.: *Exodus* (BK II/2,1), Neukirchen-Vluyn : Neukirchener Verlag, 1995.
- TROPPER, Joseph: *Ugaritisch. Kurzgefasste Grammatik mit Übungstexten und Glossar* (ELO 1), Münster : Ugarit-Verlag, 2002.
- ZORELL, Franciscus: *Lexicon Hebraicum Veteris Testamenti*, Romae : Editrice Pontificio Istituto Biblico, 1984.

Resumé

Článok pojednáva o možnej spojitosti medzi בְּלִהְטֵיהֶם (vo/so svojich/svojimi čaroch/čarami), interpolovanej forme (בְּלִטֵיהֶם > בְּלִהְטֵיהֶם) prítomnej len v Ex 7,11 – evokujúcej ideu strávenia, resp. prehltnutia (Koreň לָהַט obsahuje ideu plameňa a ako sloveso má význam *planúť*, *horieť* (qal) a *stráviť*, *spáliť* (pi.), ale aj *prehltnúť*/*zhltnúť* /v Ž 57,5 ako לָהַט II./) – a וַיִּבְלַע (Ale [Aronova palica] *prehltila*/*zhltla*) nasledujúceho verša. Toto prepojenie mohol autor/redaktor rozprávania vytvoriť na základe flexibility grafémy {h}, resp. fonémy /h/, využívajú ju ako lingvistický prostriedok. Dôvodom by bola želaná irónia, na ktorej vyjadrenie slúži v hebrejskej Biblii okrem iného slovná hra resp. *double entendre*.

Summary

This article deals with possible connection between בְּלִהְטֵיהֶם (*by their magic arts*), an interpolated form (בְּלִטֵיהֶם > בְּלִהְטֵיהֶם) present only in Ex 7,11 – evoking the idea of consuming or swallowing (The root לָהַט contains the idea of flame and as a verb it has meaning of *burn* (qal) and *devour*, *scorch* (pi.), but also *swallow up* /in Ps 57,5 as לָהַט II./) – and וַיִּבְלַע (*But* [Aaron's staff] *swallowed up*) of the following verse. The author/redactor of this narration could have produced the mentioned connection on the ground of flexibility of the grapheme {h}/phoneme /h/, using it as a linguistic device. The reason for that would be a desired irony, for whose expression in the Hebrew Bible the word-play or *double entendre* can beside other devices be used.

Peter Juhás
 KU, Teologická fakulta v Košiciach
 Katedra histórie a biblických vied
 Hlavná 89
 041 21 Košice

Contents

Treaties

<i>Sidonia HORŇANOVÁ</i>	
Moses' Intercessory Prayer in the Book of Exodus	1-16
<i>Jozef TIŇO</i>	
Does 2 Tim 3:8-9 Draw upon a Tradition Related to Ex 7:8-13?	17-24
<i>Peter JUHÁS</i>	
Intentional wordplay in Ex 7:11-12	25-29
<i>Fides Iveta STRENKOVÁ CJ</i>	
Witchcraft and the Death Penalty (Ex 22:17)	30-47
<i>Mykhaylyna KEUSKOVÁ</i>	
The Motif of the Promised Land in the Book of Exodus	48-71
<i>Daniel SLIVKA</i>	
Early Christian Schools and Their Interpretation of Some Themes from the Book of Exodus	72-85
<i>Eubomír PODHORSKÝ</i>	
A View of Egypt and the Land of Goshen from the Perspective of the Mid-16th Century BCE Exodus	86-114

Reflexie

<i>Dominik BERBERICH</i>	
Reflection on Vocation and Election in the Book of Exodus	115-121

Obsah

Štúdie

Sidonia HORŇANOVÁ Mojžišova príhovorná modlitba v Ex 32	1-16
Jozef TIŇO Opiera sa 2 Tim 3,8-9 o tradíciu spojenú s Ex 7,8-13?	17-24
Peter JUHÁS Želaná hra v Ex 7,11-12	25-29
Fides Iveta STRENKOVÁ CJ Čarodejníctvo s trest smrti	30-47
Mykhaylyna KEUSKOVÁ Motív prisľúbenej zeme v Knihe Exodus	48-71
Daniel SLIVKA Starokresťanské školy a ich interpretácia niektorých tém z Knihy Exodus	72-85
Ľubomír PODHORSKÝ Pohľad na Egypt a krajinu Góšen z hľadiska exodu v pol. 16. stor. pred n. l.	86-114

Reflexie

Dominik BERBERICH Reflexia o povolání a vyvolení v Knihe Exodus	115-121
Abstrakty	122-124